

Capitolul I. Protecția patrimoniului și infracțiunea de înșelăciune

Secțiunea 1. Necesitatea ocrotirii patrimoniului

Pentru protecția patrimoniului au existat preocupări întotdeauna și este necesară o permanentă analiză atât a materialului doctrinar existent în prezent, cât și a consecințelor practice ale faptelor săvârșite împotriva patrimoniului, acest demers fiind indispensabil pentru evaluarea stadiului actual asigurat pentru protecția patrimoniului în cadrul societății, precum și pentru a observa evoluția sa și necesitatea de a interveni și de a îmbunătăți reglementările prin care se asigură o protecție adecvată în această sferă, pentru o bună corelare a situației reale cu modalități concrete de protecție efectivă. Intervenția legiuitorului în această materie trebuie să fie bazată pe evoluția societății și trebuie să țină seama de faptul că scopul nu este să stabilească o reglementare rigidă, impusă cu caracter definitiv, ci trebuie să se pornească de la premisa că este necesară o reglementare flexibilă, în concordanță cu evoluțiile recente și adaptată în funcție de acestea.

Interesul practic al cercetării diferitelor aspecte privind protecția patrimoniului constă în necesitatea conturării unor soluții legislative și practice pentru problemele cu care se confruntă societatea pentru a permite coexistența pașnică și soluționarea conflictelor acolo unde acestea apar.

Protecția patrimoniului are o importanță majoră în societate, iar dreptul penal are un rol important prin contribuția la realizarea unei apărări eficiente a patrimoniului, iar în acest scop dreptul penal asigură protecția patrimoniului prin stabilirea unui cadru larg și variat de incriminări, pe baza cărora se instituie răspunderea penală pentru faptele ilicite îndreptate împotriva acestuia.

În ceea ce privește utilizarea noțiunii de patrimoniu în legislație, trebuie remarcat că atât Constituția, Codul penal, Codul civil anterior, cât și alte dispoziții folosesc acest termen, însă fără a-l defini, motiv pentru care în literatura de specialitate s-a căutat conturarea acestei noțiuni, fără ca definițiile formulate să difere în mod esențial.

Constituția României, prin art. 136 alin. (1), prevede că proprietatea este publică sau privată și, în principiu, orice bun, mobil sau imobil, poate forma obiect al dreptului de proprietate publică sau privată^[1], iar proprietatea publică sau privată poate fi încălcată prin aceleași fapte de pericol social considerate ca fiind infracțiuni.

În contextul în care dreptul de proprietate este garantat de Constituție trebuie ținut cont de faptul că *noțiunea de patrimoniu* are o sferă mai largă decât noțiunea de *proprietate*, incluzând nu numai proprietatea, ci totalitatea drepturilor și obligațiilor

---

^[1] În același articol, alin. (3) enumeră bunurile care fac obiectul exclusiv al proprietății publice: bogățiile de interes public ale subsolului, spațiul aerian, apele cu potențial energetic valorificabil, de interes național, plajele, marea teritorială, resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental, precum și alte bunuri stabilite de legea organică ori în diferite legi speciale ca aparținând proprietății publice. Dispoziții similare privind protecția proprietății găsim și în Constituția Spaniei (art. 33), Constituția Italiei (art. 42), precum și în alte Constituții.

care au valoare economică. În această accepțiune, patrimoniul este ocrotit, în primul rând, printr-un ansamblu de mijloace juridice extrapenale, civile și de altă natură și numai în ultimă instanță prin intermediul normelor penale^[1], mai ales în privința faptelor cu grad ridicat de pericol social.

Din punct de vedere etimologic, noțiunea de *patrimoniu* își găsește originea în limba latină, unde termenul *patrimonium* desemna bunurile, averea moștenită de la părinți, iar acesta derivă de la *pater familias* care era proprietarul întregii averi familiale. Din punct de vedere juridic, cuvântul *patrimoniu* a suferit un transfer semantic, el exprimând nu o relație cu trecutul și cu ascendenții, ci o relație cu prezentul și cu persoana care este titularul drepturilor și obligațiilor cu conținut economic; unitatea intelectuală a bunurilor care alcătuiesc patrimoniul este generată de legătura sa cu o persoană^[2], ceea ce a dus la conturarea noțiunii juridice de patrimoniu.

Până la adoptarea noului Cod civil, în legislația civilă română nu exista o definiție a noțiunii de patrimoniu, deoarece redactorii Codului civil de la 1864, după modelul francez de la 1804, nu au acordat o mare importanță acestui aspect^[3]. În Codul civil anterior existau referiri generale la noțiunea de patrimoniu, fără a fi utilizat termenul în mod expres: de exemplu, art. 1718 prevedea că oricine este obligat personal este ținut de a îndeplini îndatoririle sale cu toate bunurile sale, mobile și imobile, prezente și viitoare. Trimiterea pe care o făcea Codul civil anterior la toate bunurile ce aparțin debitorului, prezente și viitoare, cu care acesta garantează îndeplinirea obligațiilor asumate față de creditorul său, fiind interpretată în sensul că se are în vedere totalitatea bunurilor acestuia, privite ca universalitate^[4]. Și noul Cod civil definește patrimoniul indirect în art. 2324, care reia conținutul art. 1718 C. civ. anterior, deși dincolo de aplicații particulare ale noțiunii de patrimoniu există dispoziții cu privire la patrimoniu în general^[5].

În sens economic, patrimoniul desemnează totalitatea bunurilor ce constituie averea unei persoane, prin bun înțelegându-se atât lucrurile materiale ce compun avutul unei persoane, cât și toate acele drepturi ce aparțin acelei persoane care au conținut economic. În sens juridic, patrimoniul desemnează totalitatea drepturilor și obligațiilor cu conținut economic, evaluabile în bani, care aparțin unei persoane, sens în care patrimoniul cuprinde toate drepturile unei persoane și toate obligațiile doar dacă acestea au caracter patrimonial, adică pot reprezenta o valoare bănească, patrimoniul fiind o sumă de valori și nu un ansamblu de lucruri materiale^[6].

Patrimoniul a fost definit ca fiind totalitatea drepturilor și obligațiilor care au valoare economică aparținând unui subiect de drept, persoană fizică sau juridică, fără luarea în considerare a drepturilor și obligațiilor concrete pe care le are subiectul la un moment dat, ci doar a ansamblului acestor drepturi și obligații, cu mențiunea că se poate renunța la menționarea bunurilor în definiție, deoarece drepturile patrimoniale sunt considerate bunuri și pentru că toate drepturile și obligațiile cu caracter economic sunt bunuri sau se referă la bunuri^[7]. Patrimoniul, ca entitate juridică distinctă, repre-

[1] T. Toader, *Drept penal român. Partea specială*, ed. a 6-a, Ed. Hamangiu, 2012, p. 174.

[2] I. Doltu, *Politica penală referitoare la protecția persoanei și patrimoniului* (II), în *Dreptul* nr. 7/2006, p. 168.

[3] O. Ungureanu, C. Munteanu, *Tratat de Drept civil. Bunurile. Drepturile reale principale*, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 3.

[4] C. Birsan, *Drept civil. Drepturile reale principale*, Ed. Hamangiu, București, 2007, p. 4.

[5] V. Stoica, *Drept civil. Drepturi reale principale*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, p. 4-5.

[6] I.P. Filipescu, A.I. Filipescu, *Drept civil. Dreptul de proprietate și alte drepturi reale*, Ed. Universul Juridic, București, 2004, p. 16.

[7] C. Birsan, *op. cit.*, p. 6.

zintă universalitatea drepturilor patrimoniale și obligațiilor patrimoniale care aparțin unei persoane, care există și se menține indiferent de modificările ce intervin în conținutul său^[1].

Patrimoniul este reprezentat de drepturile și obligațiile care au valoare economică, valoare pecuniară care nu înseamnă că toate acestea au o valoare în bani, ci doar că pot fi evaluate în bani^[2]. În sens economic, patrimoniul este alcătuit din totalitatea bunurilor destinate să satisfacă nevoile de consum ale unei persoane, adică averea unei persoane, și cuprinde capitalul și veniturile. În sens juridic, patrimoniul există chiar în situația în care ar fi alcătuit doar din datorii sau dacă valoarea lor este mai mare decât valoarea drepturilor^[3].

Cu titlu de noutate, noul Cod civil definește patrimoniul în art. 31, în sensul că acesta reprezintă totalitatea drepturilor și datoriilor ce pot fi evaluate în bani și care aparțin unei persoane fizice sau juridice.

Astfel, patrimoniul are o latură activă, formată din drepturile patrimoniale care aparțin persoanei, atât drepturi reale, cât și de creanță, dar fără drepturile personal nepatrimoniale, și o latură pasivă, formată din toate obligațiile sale evaluabile în bani, existența celor două laturii fiind evidențiată de art. 20 pct. 1 din Legea de punere în aplicare a noului Cod civil, care a completat art. 31 noul C. civ. cu mențiunea conform căreia patrimoniul „include toate drepturile și datoriile ce pot fi evaluate în bani și aparțin acesteia”, iar existența laturii pasive face din patrimoniu o *universalitate juridică*, cu un regim independent față de elementele sale componente, ceea ce-l diferențiază de *universalitățile de fapt*^[4] (noțiune consacrată în noul Cod civil în art. 541 și care reprezintă un ansamblu de bunuri care aparțin aceleiași persoane și care au o destinație comună).

Concepția civilistă asupra patrimoniului ca sumă a raporturilor juridice, adică a drepturilor și obligațiilor relative la bunurile care aparțin unei persoane, nu poate fi transferată în dreptul penal ca atare, ci sunt necesare câteva mențiuni suplimentare. Dreptul penal asigură ocrotirea patrimoniului prin combaterea faptelor îndreptate direct sau indirect împotriva lucrurilor exterioare asupra cărora se exercită drepturile patrimoniale, adică asupra acelor lucruri care, în materialitatea lor, ar putea fi însușite, distruse sau tulburată posesiunea lor^[5].

Astfel, ocrotirea patrimoniului, a drepturilor patrimoniale, este asigurată prin fiecare ramură de drept prin dispoziții prin care se apără patrimoniul persoanei, atât în dreptul civil, cât și în dreptul penal prin incriminările prin care se asigură protecția patrimoniului persoanei în sens restrâns, ca drept cu caracter patrimonial care se referă la bunurile care aparțin persoanei și nu ca universalitate^[6].

Amplificarea fenomenului criminalității contra patrimoniului în țara noastră impune, pentru asigurarea protecției patrimoniului, o intensificare a reacției profilaxiei statului și dreptului împotriva oricăror atingeri aduse în această sferă.

[1] L. Pop, *Dreptul de proprietate și dezmembrămintele sale*, Ed. Lumina Lex, București, 2001, p. 10.

[2] V. Stoica, op. cit., p. 5.

[3] *Idem*, p. 6.

[4] E. Chelaru, în *Fl.A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei (coord.)*, Noul Cod Civil. Comentariu pe articole, Ed. C.H. Beck, București, 2012, p. 34-35.

[5] T. Toader, op. cit., p. 174; G. Antoniu, *Infracțiunile contra patrimoniului. Generalități*, în R.D.P. nr. 4/2000, p. 11.

[6] M. Vladu, *Prejudiciul cauzat prin infracțiuni contra persoanei fizice*, Ed. Hamangiu, București, 2010, p. 145.

Secțiunea a 2-a. Cadrul instituit pentru protecția patrimoniului

§1. Protecția patrimoniului prin mijloace de drept civil

Dreptul civil cuprinde o multitudine de mijloace prin care poate fi apărat dreptul de proprietate, precum și celelalte drepturi reale principale. Mijloacele de apărare reprezintă acțiuni care permit titularului dreptului de proprietate înlăturarea atingerilor sau încălcărilor dreptului său și asigurarea exercitării lui în condiții normale.

Mijloacele civile de apărare a dreptului de proprietate sunt de două feluri: mijloacele juridice nespecifice (sau indirecte) și mijloace juridice specifice (sau directe). Mijloacele juridice indirecte nu se întemeiază pe dreptul de proprietate sau pe un alt drept real, ci constituie acele acțiuni civile care se fundamentează pe drepturile de creanță, care se nasc și se realizează în strânsă legătură cu dreptul de proprietate care constituie coloana vertebrală a patrimoniului oricărei persoane, iar prin promovarea acestor acțiuni se înlătură atingerile aduse însuși dreptului de proprietate^[1], în contextul corelației ce există între drepturile reale și cele de creanță, de rolul pe care îl are dreptul de proprietate în determinarea conținutului tuturor celorlalte drepturi patrimoniale, inclusiv a celor de creanță. În această categorie sunt incluse acțiunile care provin din neexecutarea contractelor, acțiuni întemeiate pe răspunderea civilă delictuală, acțiuni întemeiate pe răspunderea civilă contractuală, acțiunile izvorâte din cvasicontracte, acțiunile în nulitate sau anulare, acțiunile în rezoluțiune sau reziliere, acțiunea în restituirea plății nedatorate, acțiunea întemeiată pe îmbogățirea fără justă cauză etc.

Mijloacele juridice specifice sau directe de protecție a dreptului de proprietate constau în acele acțiuni care își au fundamentul direct pe dreptul de proprietate sau pe faptul posesiunii unui imobil. Asemenea acțiuni se împart în: acțiuni petitorii și acțiuni posesorii. În timp ce acțiunile posesorii urmăresc protecția posesiei ca simplă stare fapt, împotriva oricărei tulburări, fie pentru a o menține, fie pentru a o redobândi, acțiunile petitorii sunt acele acțiuni reale prin care se realizează apărarea dreptului de proprietate sau a altui drept real, deoarece se solicită instanței să stabilească că reclamantul este titularul dreptului de proprietate sau al altui drept real^[2]. Se includ în categoria acestor acțiuni: acțiunile în revendicare, acțiunile confesorii, acțiunile de grănițuire, acțiunile negatorii, acțiunile în prestație tabulară.

Cu privire la protecția patrimoniului împotriva faptelor de înșelăciune prezintă relevanță faptul că buna desfășurare a relațiilor patrimoniale are la bază buna-credință și încrederea părților, iar în acest sens trebuie avut în vedere principiul bunei-credințe, care cu titlu de noutate a fost consacrat expres în art. 14 din noul Cod civil, iar pentru a înțelege cum funcționează protecția penală a patrimoniului trebuie înțeles rolul acestui principiu și legătura cu infraacțiunea de înșelăciune.

Deși protecția libertății de voință se realizează în mod tradițional prin dispoziții de drept civil, problema consimțământului viciat se află uneori la limita dintre dreptul penal și dreptul civil prin faptul că uneori mijloacele puse la dispoziție în plan civil se pot dovedi insuficiente, caz în care se justifică o intervenție a dreptului penal, mai constrângătoare, prin dispoziții referitoare la infraacțiunea de înșelăciune, respectiv infraacțiunea de înșelăciune în convenții, fiind uneori dificil de realizat (dar necesar) o delimitare între situațiile care trebuie să rămână în sfera civilă și să fie protejate prin

^[1] L. Pop, op. cit., p. 248.

^[2] *Idem*, p. 249.

intermediul dispozițiilor privind consimțământul neviciat și cele care pot fi sancționate în plan penal, ca infracțiune de înșelăciune.

Situații care aparent cade doar în sfera de protecție a dreptului civil pot trece în sfera de protecție a patrimoniului prin mijloace penale, așa cum este cazul vânzării bunului altuia, instituție pentru care nu a existat o reglementare expresă până la intrarea în vigoare a noului Cod civil (art. 1683) și cu privire la care în baza Codului civil anterior au existat ample discuții referitoare la valabilitate; nefiind foarte clar trasat hotarul, este de mare importanță delimitarea dintre situațiile care urmează a fi guvernate doar de dreptul civil, prin aplicarea noilor reguli de la instituția vânzării bunului altuia, și cele în care poate interveni răspunderea penală pentru infracțiunea de înșelăciune în convenții pentru ipoteza vânzării unui bun al altuia.

§2. Protecția patrimoniului prin mijloace de drept penal

2.1. Cadrul legal actual privind infracțiunile contra patrimoniului în Codul penal

Ocrotirea relațiilor patrimoniale este asigurată în principal de alte ramuri ale dreptului (drept civil, administrativ, dreptul muncii etc.), ocrotirea penală a acestor relații având un caracter subsidiar, aceasta înseamnă că legea penală acționează numai atunci când se dovedesc ineficiente celelalte mijloace juridice nepenale sau extrajudiciare; dar, în măsura în care este incidentă, ea constituie forma cea mai energică și mai eficientă de apărare a patrimoniului, iar în cazul formelor grave de atac la adresa acestor valori sociale intervenția legii penale devine unica modalitate de combatere a unor asemenea fapte^[1].

Alături de dreptul civil, dreptul penal urmărește apărarea și garantarea libertății de manifestare a persoanei, precum și patrimoniul acesteia împotriva unor fapte cu grad de pericol social ridicat prin incriminarea infracțiunilor contra patrimoniului^[2].

Legea penală realizează apărarea patrimoniului, chiar din momentul intrării sale în vigoare (are caracter dinamic), prin amenințarea cu aplicarea constrângerii juridice contra acelor care aduc atingere relațiilor patrimoniale (efectul de prevențiune generală). Pe de alta parte, ea acționează prin aplicarea sancțiunilor penale celor care au săvârșit fapte de încălcare a prevederilor legale (efectul de prevențiune specială), sancționare care se va răsfărânge și asupra celor din jur, determinându-i, în mod și mai convingător, să se abțină de la comiterea unor astfel de fapte^[3]. Astfel, în lupta împotriva acestor infracțiuni, dreptul penal exercită atât un rol represiv, cât și un rol educativ, contribuind la reeducarea infractorilor și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni^[4], precum și la educarea societății în ansamblul ei în sprijinul grijii pentru apărarea patrimoniului.

Faptele săvârșite împotriva patrimoniului au fost aspru sancționate încă din legiurile cele mai vechi timpuri, sistemele de drept moderne urmând aceeași direcție; și în vechiul drept penal român existau dispoziții cu privire la infracțiunile contra patrimo-

^[1] G. Antoniu, Ocrotirea penală a patrimoniului, în revista *Juridica* nr. 6/2001, p. 9; În același sens, patrimoniul are nevoie de protecția mai energică a dreptului penal împotriva faptelor periculoase social care pot aduce grave atingeri relațiilor de ordin patrimonial; H. Diaconescu, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, Ed. All Beck, București, 2005, p. 358.

^[2] I.M. Nedelcu, *Manoperele dolosive și fraudă legii în dreptul public și privat*, Ed. Universitaria, Craiova, 1995, p. 98.

^[3] G. Antoniu, *Ocrotirea...*, p. 9.

^[4] O.A. Stoica, *Drept penal. Partea specială*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1976, p. 184;

niului, după cum și în Codul penal român din 1964 existau dispoziții referitoare la crimele și delicturile contra proprietății, precum și în Codul penal român din 1936. Schimbări majore cu privire la protecția patrimoniului au avut loc în perioada comunistă, în contextul în care a fost adoptat Decretul nr. 1952/1950 prin care s-a definit noțiunea de „*avut obștesc*”, care a fost introdusă și în Codul penal din 1936 realizând astfel o protecție diferențiată între patrimoniul obștesc și patrimoniul particular, concepție înlăturată de Constituția adoptată după Revoluția din 1989 prin care s-a consacrat principiul ocrotirii egale a proprietății publice și private.

Faptele socialmente periculoase îndreptate împotriva patrimoniului – public sau privat – sunt incriminate prin prevederile Titlului III din Codul penal, intitulat „Infracrișuni contra patrimoniului” (art. 208-222), deoarece prezintă un ridicat grad generic de pericol social determinat, pe de o parte, de importanța relațiilor sociale ce constituie obiectul protecției penale și de gravele urmări pe care le poate avea pentru societatea noastră săvârșirea acestor infracrișuni și, pe de altă parte, de faptul că infracrișunile contra patrimoniului au o frecvență deseori mai ridicată în raport cu alte categorii de infracrișuni. Fără combaterea promptă și eficace, prin mijloacele dreptului penal, a elementelor care pun în pericol relațiile patrimoniale nu ar fi posibilă o normală desfășurare și dezvoltare a acestor valori sociale.

În contextul în care patrimoniul unei persoane ar putea fi prejudiciat printr-o mare varietate de fapte susceptibile să atragă răspunderea penală, pe lângă incriminările din art. 208-222 C. pen., patrimoniul ar putea fi lezat printr-o serie de fapte penale care au ca obiect juridic secundar relațiile privitoare la patrimoniu, obiectul lor juridic principal fiind ocrotirea altor valori: unele infracrișuni contra siguranței statului, cum ar fi actele de diversiune (art. 163 C. pen.); subminarea economiei naționale (art. 165 C. pen.); unele infracrișuni de serviciu, cum ar fi abuzul în serviciu (art. 248, 248¹ C. pen.); neglijența în serviciu (art. 249 C. pen.) sau infracrișunile contra siguranței circulației pe calea ferată (art. 273-276 C. pen.). Printre infracrișunile care aduc atingere patrimoniului se pot enumera și cele care, deși au ca obiect juridic ocrotirea altor relații sociale, ar putea în anumite situații să fie păgubitoare pentru patrimoniul unei persoane; de exemplu, sustragerea de sub sechestru (art. 244 C. pen.), nedeunțarea unor infracrișuni (art. 262 C. pen.), favorizarea infractorului (art. 264 C. pen.).

Prin incriminările din art. 208-222 C. pen. legiuitorul român a urmărit să cuprindă în acest cadru numai faptele care au ca obiect juridic unic sau principal relațiile care se nasc și se dezvoltă în legătură cu patrimoniu. În unele cazuri obiectul juridic al infracrișunilor sistematizate în acest cadru este unic (de exemplu, la infracrișunea de furt, abuz de încredere, gestiune frauduloasă); în alte cazuri obiectul juridic este principal în raport cu un alt obiect juridic secundar al aceleiași infracrișuni (de exemplu, în cazul infracrișunii de tâlhărie, piraterie, tăinuire). Nu au fost cuprinse în acest titlu incriminările din Codul penal care au ca obiect secundar relațiile patrimoniale (de exemplu, infracrișunile de abuz în serviciu contra intereselor publice, neglijența în serviciu) și nici infracrișunile din legile extrapenale cu dispoziții penale care au ca obiect juridic secundar relațiile patrimoniale^[1].

Sistematizarea legală a infracrișunilor contra patrimoniului s-a făcut în Codul penal intrat în vigoare la 1 ianuarie 1969, în funcție de obiectul juridic. Așezarea incriminărilor privind patrimoniul într-o singură diviziune a părții speciale din Codul penal, Titlul III – art. 208-222, poate conduce la concluzia ca aceste infracrișuni formează un cadru omogen, nesusceptibil de subdiviziări bazate pe o clasificare științifică a faptelor

^[1] G. Antoniu, *Infracrișunile...*, p. 9.

incriminate; omogenitatea cadrului constă numai în unitatea obiectului juridic al ocrotirii penale, drept criteriu suficient pentru a justifica așezarea într-o singură diviziune. Totuși, faptele incriminate primate în conținutul lor sunt eterogene, astfel încât o subdiviziune a lor este posibilă și necesară^[1], această clasificare fiind utilă atât pentru studiul teoretic al infracțiunilor patrimoniale, cât și pentru o diferențiere și încadrare corectă a faptelor în practica judiciară.

Legea penală ține seama de situațiile de fapt existente în care se găsesc bunuri (entități patrimoniale) pe care înțelege să le ocrotească, iar acțiunile ilicite prin care pot fi modificate în mod social periculos aceste situații de fapt sunt: acțiunile de sustragere (luare, deturnare), acțiunile de fraudă (abuz, amăgire), și acțiunile de samavolnicie (distrugere, degradare, invadare)^[2].

Sistematizarea doctrinară făcută în unele lucrări de drept penal adaugă la primul criteriu – obiectul juridic – un al doilea criteriu, respectiv cel al acțiunii prin care se lezează obiectul ocrotirii legale. Potrivit acestor două criterii, infracțiunile contra patrimoniului au fost sistematizate în următoarele categorii: infracțiuni care se realizează prin sustragere (delapidare, furt, tâlhărie, piraterie, tănuire), infracțiuni care se comit prin fraudă (înșelăciune, abuzul de încredere, gestiunea frauduloasă și însușirea bunului găsit) și infracțiuni care se săvârșesc prin distrugere (distrugerea, tulburarea de posesie)^[3], o asemenea clasificare fiind subordonată sistematizării legale, întrucât decurge în mod firesc din aceasta, facilitând analiza infracțiunilor din punct de vedere metodologic.

În contextul în care analizăm modalitățile prin care acționează autorii infracțiunilor contra patrimoniului, modalități care, dincolo de rezultatul concret produs, sunt de natură a provoca celorlalți indivizi stări emoționale, stări de neliniște, de insecuritate personală, dăunătoare desfășurării normale a vieții sociale, putem identifica rațiunea pentru care societatea este interesată, alături de individ, să pună astfel de fapte, prin intermediul sistemului dreptului, sub un regim care să asigure profilaxia și caracterul punitiv.

În dreptul penal, care apără valorile și relațiile sociale esențiale ale societății, care sunt prevăzute în Codul penal și alte legi penale sau nepenale cu dispoziții penale, noțiunea de patrimoniu nu este reglementată, dar se face referire la unele elemente care îl compun: „proprietate”, „bunuri mobile sau imobile” etc.

Prin infracțiunile contra patrimoniului sunt protejate nu numai relațiile sociale privind dreptul de proprietate publică sau privată, ci și posesia sau detenta, chiar precară, a bunului, deoarece prin patrimoniu se înțelege un complex de drepturi și obligații care privesc entități susceptibile de o evaluare economică, ceea ce înseamnă că noțiunea de patrimoniu, care presupune toate drepturile reale, toate drepturile cu caracter patrimonial, toate obligațiile sau orice situație care prezintă doar o aparență de drept, este mai largă decât cea de proprietate^[4].

În doctrina penală se discută dacă și în ce măsură noțiunea de patrimoniu își păstrează în dreptul penal același înțeles pe care îl are dreptul civil; în această privință,

^[1] V. Dongoroz, în V. Dongoroz, I. Fodor, S. Kahane, I. Oancea, N. Iliescu, C. Bulai, R. Stănoiu, V. Roșca, Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială, vol. III, Ed. Academiei, Ed. All Beck, București, 2003, p. 424 și 554.

^[2] *Idem*, p. 424.

^[3] I. Gh. Gorgăneanu, Infracțiunea de înșelăciune, Casa de editură și comerț „Scaiu” SRL, București, 1993, p. 18.

^[4] Gh. Diaconescu, Infracțiunile în Codul penal român, vol. I, Ed. Oscar Print, București, 1997, p. 360.

s-a afirmat că în dreptul penal noțiunea de patrimoniu nu ar avea aceeași semnificație ca în dreptul civil, deoarece în sens penal prin „patrimoniu” s-ar înțelege numai activul, nu și pasivul patrimonial^[1]. S-a susținut că, dimpotrivă, întrucât noțiunea de patrimoniu este consacrată ca noțiune juridică în domeniul dreptului civil, ea trebuie să aibă același înțeles și în domeniul dreptului penal, urmând ca în aplicarea dispozițiilor în materie ale Codului penal să se țină seama de principiile, normele, caracterizările și soluțiile admise în sfera dreptului civil^[2].

Deși nu împărtășim această opinie, s-a argumentat că, pe de o parte, noțiunea de „activ patrimonial” nu desemnează doar ceea ce posedă efectiv o persoană, ci tot ceea ce ar putea să posedă aceasta, la un moment dat, în conformitate cu legea, iar, pe altă parte, noțiunea de „pasiv patrimonial” nu desemnează lipsa posesiunii vreunui bun, ci indică doar natura și cantitatea prestațiilor pe care o persoană le datorează, la un moment dat, altora, în conformitate cu legea^[3]. Astfel, se explică faptul că, în drept, o persoană poate fi prejudiciată patrimonial, chiar dacă, prin absurd, ea nu ar deține absolut niciun bun, în contextul în care dintr-un punct de vedere strict contabil patrimoniul este „activ” doar atunci când valoarea a ceea ce posedă efectiv o persoană depășește valoarea a ceea ce datorează aceasta altora.

În literatura de specialitate s-a afirmat în mod corect că nu se poate face abstracție de faptul că baza normativă care asigură protecția juridică a patrimoniului o constituie Codul civil român^[4].

Totuși, ca o comparație, în dreptul civil patrimoniul presupune totalitatea drepturilor și obligațiilor pe care le are o persoană și care au valoare economică, pot fi evaluate în bani, adică totalitatea drepturilor actuale și viitoare, în timp ce în dreptul penal noțiunea de patrimoniu are un sens restrâns la bunurile privite în individualitate lor și nu ca universalitate, susceptibile de a fi apropiate de făptuitor prin mijloace frauduloase, distruse, tănuite etc.^[5]

În doctrina penală, noțiunea de *patrimoniu* este raportată la infracțiunile care se pot comite împotriva acestuia și are un înțeles mai restrâns decât semnificația din dreptul civil de totalitate a drepturilor și obligațiilor unei persoane care au valoare

^[1] T. Pop, în C.G. Rătescu, H. Asnavorian, I. Ionescu-Dolj, T. Pop, I.Gr. Periețeanu, M.I. Papadopolu, V. Dongoroz, N. Pavelescu, Codul penal „Regele Carol al II-lea” annotat, vol. I-III, Ed. Socec, București, 1937, p. 553.

^[2] V. Dongoroz, în V. Dongoroz, I. Fodor, S. Kahane ș.a., Explicații teoretice..., p. 423.

^[3] K.M. Guiu, Infrafracțiunile contra patrimoniului. Considerații generale, în Dreptul nr. 3/2004, p. 179.

^[4] I. Doltu, Politica penală...(II), p. 168.

^[5] A. Boroj, Drept penal român. Partea specială. Conform noului Cod penal, Ed. C.H. Beck, București, 2011, p. 158; H. Diaconescu, Drept penal..., p. 357; M. Alexandru, Considerații generale privind semnificația infracțiunilor contra patrimoniului, în volumul Conferinței internaționale „Politica penală și legislația penală din perspectiva prevenirii și combaterii criminalității împotriva persoanei și patrimoniului”, Secțiunea I, Universitatea „Andrei Șaguna”, Facultatea de Drept și Științe Administrative, Asociația de Științe Penale, Constanța, mai 2006, p. 12; I. Doltu, Unele aspecte generale ale politicii penale a statului democrat român referitoare la protecția persoanei. Dinamica acestui proces, în volumul Conferinței internaționale „Politica penală și legislația penală din perspectiva prevenirii și combaterii criminalității împotriva persoanei și patrimoniului”, Secțiunea I, Universitatea „Andrei Șaguna”, Facultatea de Drept și Științe Administrative, Asociația de Științe Penale, Constanța, mai 2006, p. 28; În sensul că în dreptul penal noțiunea de patrimoniu are o semnificație diferită față de sensul din dreptul civil, a se vedea și M. Pocora, M.S. Pocora, The Concept of Patrimony and Common Aspects of Offences Against Patrimony Regulated by the Criminal Law, în volumul celei de-a 6-a Conferințe științifice internaționale „Provocările societății cunoașterii”, 11-12 mai, 2012 (Challenges of the Knowledge Society. Legal Sciences), p. 140, disponibil la http://cks.univnt.ro/uploads/cks_2012_articles/index.php?dir=01_legal_sciences%2F (30.06.2013).

economică, făcând referire la bunuri, nu ca la o universalitate de bunuri, drepturi și obligații, ci în individualitatea lor susceptibile de a fi apropiate de făptuitor prin mijloace frauduloase. Infracțiunea nu poate fi îndreptată împotriva patrimoniului ca universalitate de bunuri, deoarece acesta va exista întotdeauna indiferent de numărul sau valoarea bunurilor din care se compune, ci se îndreaptă contra bunurilor care fac parte din patrimoniu, la activul acestuia, însemnând bunurile și implicit drepturile, pasivul care reprezintă obligațiile sau datoriile nu prezintă niciun interes pentru infractor^[1], chiar cu propunerea ca denumirea „infracțiunile contra patrimoniului” să fie denumite „infracțiuni contra bunurilor care fac parte din acest patrimoniu”^[2].

S-a susținut că este necesară o viziune asupra patrimoniului care să nu permită nici o subordonare a dreptului penal față de dreptul civil, dar nici o utilizare autonomă a noțiunii de patrimoniu.

Așezarea în normativul special al dreptului penal a categoriei de infracțiuni contra patrimoniului după infracțiunile contra statului și cele contra persoanei și libertății acesteia subliniază importanța pe care o acordă legiuitorul modern ocrotirii patrimoniului, ceea ce nu poate surprinde dacă luăm în considerare obiectul juridic generic al grupului de infracțiuni și încălcarea ridicată de pericol social.

În ceea ce privește incriminările contra patrimoniului, legea penală are în vedere acțiunea ilicită a făptuitorului, iar nu poziția juridică a victimei, deci infractorul trebuie să justifice că avea dreptul să săvârșească fapta pe care legea penală o prevede ca infracțiune; victima nu este ținută să dovedească că ar fi proprietar sau că ar poseda legitim ori că ar avea alt drept asupra bunului care i-a fost sustras, însușit sau distrus prin săvârșirea infracțiunii^[3].

După adoptarea noii Constituții legiuitorul a intervenit în sistematizarea conținutului incriminărilor contra patrimoniului, modificând substanțial limitele speciale ale pedepsei închisorii la toate infracțiunile din acest domeniu, astfel încât la majoritatea incriminărilor limitele speciale de pedeapsă s-au dublat ori chiar s-au triplat^[4]. Aceeași acțiune a legiuitorului de actualizare a conținutului de incriminare, prin adaptare la necesitatea de a răspunde unor realități concrete, a operat și în ceea ce privește infracțiunea de înșelăciune, în cazul căreia pedeapsa inițială cu închisoare de la 3 luni la 2 ani s-a majorat la pedeapsa închisorii de la 6 luni la 12 ani.

În primul rând, pentru protecția patrimoniului și a drepturilor patrimoniale, este necesar ca legea penală să apere situațiile de fapt existente, să se asigure menținerea acestor situații, modificarea lor prin acțiuni ilicite făcând, dacă nu imposibilă, în orice caz mult prea dificilă ocrotirea reală a entităților patrimoniale care fac obiectul drepturilor subiective. Dacă un bun își păstrează situația de fapt, stabilită și recunoscută de cei interesați, cei care ar pretinde că au vreun drept asupra aceluși bun și-l vor

[1] I. Pascu, M. Gorunescu, *Drept penal. Partea specială*, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 224; I. Doltu, *Politica penală... (II)*, p. 175.

[2] I. Pascu, M. Gorunescu, *op. cit.*, p. 224.

[3] V. Dongoroz, în V. Dongoroz, I. Fodor, S. Kahane ș.a., *Explicații teoretice...*, p. 420; I. Gheorghiu-Brădet, *Drept penal român. Partea specială*, vol. I, Ed. Europa Nova, București, 1994, p. 151; I. Pascu, M. Gorunescu, *op. cit.*, p. 224; M. Alexandru, *Considerații generale privind semnificația infracțiunilor...*, p. 12.

[4] De exemplu, la furt pedeapsa închisorii de la 3 luni la 2 ani s-a majorat de la un an, limita minimă, la 12 ani, limita maximă; furtul calificat era pedepsit cu închisoare de la unu la 5 ani, dar s-a majorat, noile limite fiind de la 3 la 15 ani; tâlhăria se pedepsea cu închisoarea de la 2 la 7 ani, s-a majorat la pedeapsa închisorii de la 3 la 18 ani. I. Pascu, *Infracțiunile contra patrimoniului. Drept comparat*, în R.D.P. nr. 1/2007, p. 148.

putea valorifica în mod real, însă, din momentul în care acesta și-a pierdut situația de fapt, orice valorificare a dreptului devine dificilă^[1].

În cazul faptelor împotriva patrimoniului nu se cere ca victima să facă dovada calității de proprietar, posesor sau detentor legitim, fiind suficientă atingerea adusă unei situații de fapt existente, legiuitorul penal ocrotind și sancționând astfel de modificări aduse împotriva bunurilor ca entități patrimoniale^[2].

În vederea diminuării ritmului amenințător al creșterii fenomenului criminal contra patrimoniului sunt necesare, în mod continuu, acțiuni energice de actualizare a cadrului legislativ la noul *modus operandi* adoptat de rețelele infracționale, iar organele judiciare trebuie să întreprindă, în același timp, acțiuni ferme de prevenire și ripostă care să inhibe noile manifestări criminale.

2.2. Protecția patrimoniului prin legi speciale

În contextul importanței pe care o prezintă atât la nivel individual, cât și la nivelul întregii societăți, ocrotirea relațiilor patrimoniale este asigurată nu numai prin dispozițiile Codului penal, ci există o serie de infracțiuni prevăzute în numeroase legi penale speciale sau extrapenale ce conțin și dispoziții penale, care sunt considerate ca făcând parte din sfera conceptului de infracțiuni contra patrimoniului, incriminând acele fapte prin care s-ar putea aduce atingere acestei valori sociale.

Astfel, dispoziții în legătură cu protecția patrimoniului^[3] putem identifica în: Decretul nr. 588/1973 privind valorificarea florilor de mină care nu conțin aur nativ; Decretul-lege nr. 24/1990 privind sancționarea ocupării abuzive a locuințelor din fondul locativ de stat; Legea nr. 50/1991 privind autorizarea executării lucrărilor de construcții; Legea nr. 84/1992 privind regimul zonelor libere; Legea nr. 10/1995 privind calitatea în construcții; Legea nr. 16/1995 privind protecția topografiilor produselor semiconductoare; Legea nr. 132/1997 privind rechizițiile de bunuri și prestările de servicii în interes public; Legea nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil; O.U.G. nr. 190/2000 privind regimul metalelor prețioase și pietrelor prețioase în România^[4]; Legea nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice; O.U.G. nr. 36/2002 privind reglementarea dreptului de proprietate al Federației Comunităților Evreiești din România asupra lăcașurilor de cult, cimitirelor și altor bunuri destinate activităților cultului mozaic; Legea minelor nr. 85/2003; Legea nr. 86/2006 privind Codul vamal al României; Legea nr. 241/2006 a serviciului de alimentare cu apă și de canalizare; Legea energiei electrice și a gazelor naturale nr. 123/2012.

Există dispoziții prin intermediul cărora legiuitorul a urmărit protejarea activității economice, realizând astfel și o protecție a patrimoniului^[5]: Legea nr. 22/1969 privind angajarea gestionarilor, constituirea de garanții și răspunderea în legătură cu gestionarea bunurilor agenților economici, autorităților sau instituțiilor publice; Legea nr. 12/1990 privind protejarea populației împotriva unor activități comerciale ilicite; Decretul-lege nr. 15/1990 privind urmărirea, judecarea și pedepsirea unor infracțiuni de

^[1] V. Dongoroz, în V. Dongoroz, I. Fodor, S. Kahane ș.a., Explicații teoretice..., p. 420.

^[2] M. Vladu, op. cit., p. 146.

^[3] T. Toader, Infracțiuni prevăzute în legi speciale: reglementare, doctrină, decizii ale Curții Constituționale, jurisprudență, Ed. Hamangiu, București, 2011, p. 13 și urm.

^[4] Ordonanța de urgență a fost modificată de art. I pct. 1 din Legea nr. 458/2006 (M. Of. nr. 1004 din 18 decembrie 2006).

^[5] *Idem*, p. 10 și urm.

speculă; Legea nr. 26/1990 privind registrul comerțului; Legea societăților nr. 31/1990^[1]; Legea nr. 11/1991 privind combaterea concurenței neloiale; Legea concurenței nr. 21/1996; O.U.G. nr. 77/2009 privind organizarea și exploatarea jocurilor de noroc; Legea nr. 1/2005 privind organizarea și funcționarea cooperației; Legea nr. 85/2006 privind procedura insolvenței; Legea nr. 365/2002 privind comerțul electronic; Legea nr. 59/1934 asupra Cecului, Legea nr. 58/1934 asupra Cambiei și Biletului la ordin.

Faptele indicate reprezintă doar o parte dintre infracțiunile prevăzute în numeroasele legi penale speciale sau extrapenale, ce conțin și dispoziții penale, care pot fi caracterizate ca făcând parte, *lato sensu*, din sfera conceptului de infracțiuni contra patrimoniului.

Secțiunea a 3-a. Privire de ansamblu asupra infracțiunii de înșelăciune

Pentru înțelegerea mecanismelor implicate, demersul cercetării temei impune o conturare a conceptului de înșelăciune, prin identificarea originii acesteia, precum și a modului în care este folosită în contextul actual.

Din punct de vedere etimologic, verbul *a înșela* provine din termenul *in-sellare* din limba latină, însă pentru definirea conceptului de înșelăciune fiind utilizate și alte forme: *fallo*, *frusto*, *decipio*, *dolus*, *pellax*, *fallax*, *fallacia*, *fraus*, *fraudatio*, *fraudator*, *insidiae*, *collusio*^[2]. Definită^[3] ca fapta de a induce în eroare, de a abuza de buna-credință a cuiva, de a amăgi, noțiunea de *înșelăciune* este sinonimă atât cu înșelare,

[1] Prin intervenția modificărilor legislative aduse prin adoptarea noului Cod civil, adică prin renunțarea la autonomia dreptului comercial și prin introducerea termenului de profesionist, precum și prin modificările aduse Legii nr. 31/1990 (prin Legea nr. 76/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă – M. Of. nr. 365 din 30 mai 2012), prin care denumirea „Legea societăților comerciale” se înlocuiește cu „Legea societăților” și în tot cuprinsul Legii nr. 31/1990 sintagma „societate comercială” sau, după caz, „societăți comerciale” se înlocuiește cu termenul „societate” sau, după caz, „societăți”, au apărut unele probleme legate de utilizarea terminologiei, iar pe parcursul lucrării am utilizat în continuare termenii de comerciant, societate comercială, raporturi comerciale, uzanțe comerciale, tranzacții comerciale etc. ori de câte ori am făcut referire la spete, situații, aspecte privind ipotezele avute în vedere la data la care Legea nr. 31/1990 era în vigoare într-o formă anterioară, fără modificarea noțiunilor menționate. Chiar dacă pe viitor folosirea acestor noțiuni va deveni desuetă, discuțiile își păstrează aceeași semnificație. Argumentăm folosirea pe parcursul lucrării a noțiunii de comerciant în loc de noțiunea de profesionist, nou introdusă de art. 3 alin. (1) și (3) noul C. civ. [în sensul că dispozițiile noului C. civ. se aplică raporturilor dintre profesioniști, precum și raporturilor dintre aceștia și orice alte subiecte de drept civil, iar profesioniștii sunt cei care exploatează o întreprindere], prin faptul că nu considerăm că termenul de comerciant a dispărut și nici că a fost pe deplin înlocuit cu cel de profesionist, cu motivarea că inclusiv art. 8 alin. (1) din Legea nr. 71/2011 de punere în aplicare a noului C. civ. prevede că noțiunea de profesionist include categoriile de comerciant, întreprinzător, operator economic, precum și alte persoane autorizate să desfășoare activități economice sau profesionale, așa cum aceste noțiuni sunt prevăzute de lege la data intrării în vigoare a noului C. civ., ceea ce înseamnă că nu există o suprapunere perfectă între noțiunea de comerciant și cea de profesionist, iar folosirea termenului de profesionist în loc de cea de comerciant (deși nu orice profesionist este comerciant) ar putea duce la probleme de interpretare și neclarități.

[2] *Fallo*– vb. a înșela; *frusto* – vb. a înșela, a amăgi; *decipio* – vb. a amăgi, a înșela, a rămâne neobservat; *dolus*– subst. m. viclenie, înșelătorie; *pellax*, *fallax* – adj. înșelător; *fallacia* – subst. f. înșelăciune, înșelătorie, viclenie; *fraus* s.f., *fraudatio* – subst. f. înșelătorie; *fraudator* – subst. m. înșelător; *insidior*– a întinde o cursă, a înșela; *collusio*– s.f. înțelegere secretă (spre a înșela); *Gh. Guțu*, Dicționar latin-român, Ed. Științifică, București, 1993.

[3] Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti”, Dicționarul explicativ al limbii române, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2012, p. 554.

înșelătorie, cât și cu *escrocherie*, acesta din urmă fiind derivat etimologic din limba franceză din termenii *escroquerie* și *escroc*, cu sensul de persoană care înșeală pe alții și își însușește, prin mijloace frauduloase, bunuri străine; în franceză cuvântul *escroc* provine din termenul italian *scrocco*, persoana care își procură prin furt sau viclenie bunuri ce nu îi aparțin, respectiv din verbul *scroccare*, care la origine înseamnă o persoană care mănâncă sau trăiește pe seama altora.

Patrimoniului i se pot aduce atingeri ca urmare a amăgirii, a inducerii în eroare a unei persoane de către o altă persoană. Cel ce intră în relații sociale cu caracter patrimonial trebuie să fie diligent, procedând cu toată grija și atenția pentru ca interesele sale să nu fie vătămate, iar pentru formarea și desfășurarea nestânjenită a relațiilor cu caracter patrimonial este necesară, în același timp, și o anumită încredere pe care cei ce intră în aceste relații trebuie să și-o acorde reciproc, de o anumită bună-credință a părților^[1].

Urmărind să asigure încrederea și buna-credință pe care trebuie să se întemeieze relațiile sociale cu caracter patrimonial, ca și punerea persoanei la adăpost de pagubele care i-ar putea fi pricinuite ca urmare a inducerii ei în eroare de către o altă persoană, legiuitorul a incriminat, în art. 215 alin. (1) C. pen., ca infrațiune de înșelăciune, inducerea în eroare a unei persoane, prin prezentarea ca adevărată a unei fapte mincinoase sau ca mincinoasă a unei fapte adevărate, în scopul de a obține pentru sine sau pentru altul un folos material injust și dacă s-a pricinuit o paguba.

În art. 215 alin. (3) C. pen. este prevăzută o primă formă specială a infrațiunii de înșelăciune, cunoscută sub denumirea de înșelăciune în convenții, care constă în inducerea sau menținerea în eroare a unei persoane cu prilejul încheierii sau executării unui contract, săvârșită în așa fel încât, fără această eroare, cel înșelat nu ar fi încheiat sau executat contractul în condițiile stipulate. În art. 215 alin. (4) C. pen. este prevăzută a doua formă specială a infrațiunii de înșelăciune, cunoscută sub denumirea de înșelăciune cu cecuri fără acoperire, care constă în emiterea unui cec asupra unei instituții de credit sau unei persoane, știind că pentru valorificarea lui nu există provizia sau acoperirea necesară, precum și fapta de a retrage, după emitere, provizia, în tot sau în parte, ori de a interzice trasului de a plăti înainte de expirarea termenului de prezentare, în scopul arătat în art. 215 alin. (1) C. pen., adică în scopul de a obține pentru sine sau pentru altul un folos material injust, dacă s-a pricinuit o pagubă posesorului cecului. Înșelăciunea în convenții și înșelăciunea cu cecuri fără acoperire prezintă particularități, ceea ce a determinat prevederea acestora în alineate distincte ale textului de incriminare. Infrațiunea de înșelăciune are două forme agravate prevăzute de art. 215 alin. (2) și (5) C. pen., comune infrațiunii în forma de bază și în cele două variante speciale.

Deși înșelăciunea este cunoscută încă din legislația Romei Antice, când s-au conturat definiții ale acestei fapte, protecția fiind realizată prin mijloace de drept privat, trebuie remarcat că normele penale cu privire la înșelăciune în sfera patrimonială sunt norme specifice apariției și dezvoltării raporturilor contractuale în cadrul dezvoltării comerțului.

Secțiunea a 4-a. Locul infrațiunii de înșelăciune în cadrul infrațiunilor contra patrimoniului

Pentru o corectă analiză a infrațiunii de înșelăciune trebuie punctate, urmând a fi ulterior dezvoltate, atât rațiunile care au stat la baza deciziei legiuitorului de a include

^[1] O. Loghin, T. Toader, Drept penal român. Partea specială, ed. a III-a, Casa de editură și presă „Șansa” SRL, București, 1997, p. 268.

această faptă în rândul infracțiunilor contra patrimoniului, cât și modul în care își găsește locul în acest cadru de incriminări.

Incriminările faptelor contra patrimoniului, construite de legiuitor pentru a proteja o valoare importantă, adică patrimoniul persoanei fizice sau juridice, ca orice grup de infracțiuni, presupun existența unei infracțiuni caracteristice, iar aceasta este dată de prima incriminare a unei fapte săvârșite contra patrimoniului, cea mai semnificativă, și anume infracțiunea de furt din art. 208 C. pen.^[1]

Profesorul V. Dongoroz, în cursul „*Drept penal. Partea specială*” din anul 1929, a fundamentat teoria infracțiunii caracteristice pe ideea că în orice grup de infracțiuni există o infracțiune care le reprezintă, ca bază, pe celelalte, reprezentând un izvor legislativ menit să contribuie la o interpretare corectă a conținutului legislativ al fiecărei incriminări în parte. Titlul III, sediu al infracțiunilor contra patrimoniului, este titlul cel mai reprezentativ utilizat pentru justificarea teoriei existenței infracțiunii caracteristice, deoarece, în general, toate incriminările din acest titlu sunt forme de sustragere, deci forme ale furtului; așa cum abuzul de încredere este o sustragere frauduloasă în condițiile și cu trăsăturile caracteristice ale faptei, după cum tâlhăria este un furt prin violență și înșelăciunea reprezintă tot o formă de furt^[2], cu particularitățile ce țin de inducerea în eroare prin falsificarea adevărului, în sensul că deși există un consimțământ al victimei acesta este viciat.

Presupunând pricinuirea unei pagube, înșelăciunea a fost inclusă, după cum era și firesc, în categoria infracțiunilor contra patrimoniului, alături de furt, tâlhărie, abuz de încredere etc. Față de toate aceste infracțiuni, înșelăciunea se diferențiază prin aceea că, în cazul ei, paguba nu se produce prin luarea fără consimțământ a bunului altuia, în scopul însușirii pe nedrept, ca în cazul furtului, și nici prin intervertirea calității de detentor al unui bun în calitate de pretins proprietar al acestuia, ca în cazul abuzului de încredere, ci prin inducerea în eroare a persoanei de către făptuitorul care urmărește prin aceasta obținerea unui folos material injust pentru sine sau pentru altu^[3].

În literatura de specialitate se consideră că infracțiunea de înșelăciune (alături de abuzul de încredere, gestiunea frauduloasă și însușirea bunului găsit), ca infracțiune contra patrimoniului, face parte din categoria „infracțiunilor de fraudă”, caracterizate prin activități de inducere sau menținere în eroare sau amăgire a persoanei în scopul obținerii de profituri materiale prin provocarea unei pagube, săvârșite de un tip aparte de infractori formați în criminalitatea societății; amplificarea acestor infracțiuni creează pericolul destabilizării ordinii juridice necesare existenței și dezvoltării patrimoniului și, implicit, a conviețuirii sociale^[4]. Se consideră că aceste infracțiuni aduc atingeri grave patrimoniului, iar pericolozitatea lor este dată de caracterul perfid, șiret, insidios, prin ignorarea sentimentului de bună-credință necesar în relațiile de conviețuire socială, prin utilizarea de mijloace frauduloase cu ajutorul cărora, prin înșelăciune, sunt provocate pagube și sunt însușite bunuri din patrimoniul public sau privat, prin nesocotirea încrederii acordate de persoana prejudiciată, uneori cu o prea mare ușurință bazată pe naivitate, încredere care trebuie să stea la baza relațiilor sociale privind patrimoniul, ceea ce impune o reacție promptă împotriva acestor fapte.

[1] A. Filipaș, *Drept penal român. Partea specială*, Ed. Universul juridic, București, 2008, p. 307.

[2] *Idem*, p. 308.

[3] O. Loghin, T. Toader, op. cit., p. 268.

[4] I. Gheorghiu-Brădet, op. cit., p. 176.

Secțiunea a 5-a. Raportul dintre conceptul de înșelăciune și conceptul de fraudă

În analiza infracțiunii de înșelăciune, clarificarea noțiunii de înșelăciune trebuie analizată prin raportare la conceptul de *fraudă*. Acest ultim concept este considerat^[1] a fi foarte des utilizat, dar puțin conturat și clarificat, fiind legat în limbajul comun de crearea prin mijloace frauduloase a unei pagube cu scopul de a obține un profit de natură materială, care să fie cuantificabil în bani, valoarea obținută sporind patrimoniul celui care săvârșește fraudă.

Deși *frauda*, care din punct de vedere etimologic provine din latină – *fraudare*, respectiv din latină – *fraus, fraudis*, este definită în DEX ca săvârșirea cu rea-credință, pentru a obține foloase, a unor acte de atingere a drepturilor altuia, păgubitoare pentru o altă persoană, hoție, sumă sustrasă prin înșelăciune, prin defraudare (fraudulos înseamnă făcut cu înșelăciune, bazat pe fraudă, pe rea-credință), iar noțiunea de înșelăciune este definită ca inducere în eroare, înșelătorie, escrocherie, fraudă^[2], adică tot printr-o corelare între cele două noțiuni, ceea ce înseamnă că noțiunea de fraudă merge împreună cu cea de înșelăciune, legiuitorul penal nu realizează o analiză corelată a celor două noțiuni pentru a stabili dacă sunt sinonime sau dacă prezintă diferențe.

Frauda este definită ca actul de a înșela, de a induce în eroare, în scopul prejudicierii unei persoane, ca activitate ilicită săvârșită prin folosirea de mijloace ilegale^[3]. Frauda este considerată o denumire generică dată faptei prin care o persoană urmărește să realizeze un profit material de pe urma încălcării legii, de exemplu, prin înșelăciune, sau a nesocotirii drepturilor altei persoane, de exemplu, fraudă în contract^[4].

Sub aspectul lipsei de claritate în folosirea noțiunilor de înșelăciune și fraudă, cu titlu de exemplu, se arată că uneori legiuitorul folosește unele exprimări din care rezultă că fraudă și înșelăciunea sunt concepte distincte, deși fraudă constă în prezentarea denaturată a unui act cu intenția de a înșela și de a obține foloase în detrimentul altei persoane^[5]. În același sens, atunci când este analizat conceptul de fraudă, în sistemul nostru de drept, se face mențiunea că acesta are o largă aplicare, desemnând o multitudine de activități infracționale, dar sunt date ca exemplu, printre altele, practicile frauduloase în domeniul informaticii, cu specificarea că sunt altele decât

^[1] M. Gorunescu, C. Stănculescu, Conceptul de fraudă în legislația română, în Dreptul nr. 12/2009, p. 168-169.

^[2] Dicționarul explicative al limbii române, 2012, p. 412.

^[3] M. Udrioiu, Dicționar explicativ și practic de drept penal și procesual penal, Ed. C.H. Beck, București, 2009, p. 182.

^[4] E.A. Martin, Dictionary of Law, Oxford University Press, Oxford, 2003, p. 211; G. Antoniu, C. Bulai, Dicționar de drept penal și procedură penală, Ed. Hamangiu, București, 2011, p. 398; În același sens, fraudă presupune prejudicierea unei persoane prin obținerea unor bunuri de la aceasta ca urmare a determinării acesteia să creadă ca adevărat ceea ce nu este (P.H. Collin, Dictionary of Law, Peter Collin Publishing, 2000, p. 155); Frauda este considerată o producere intenționată a unui prejudiciu unei alte persoane fizice sau juridice printr-un act ilicit, fără consimțământul victimei (I.M. Nedelcu, Manoperele dolosive..., p. 216).

^[5] A se vedea art. 38 din Legea nr. 230/2007 privind înființarea, organizarea și funcționarea asociațiilor de proprietari, conform căruia administratorii de imobile, persoane fizice sau juridice, pot încheia polițe de asigurare de răspundere civilă profesională, care nu acoperă riscurile cu privire la fraudă, înșelăciune, deturnare de fonduri înfăptuite cu bună-știință (M. Gorunescu, C. Stănculescu, op. cit., p. 170).

cele care pot fi calificate ca înșelăciune^[1], ceea ce pare să conducă la ideea că înșelăciunea și fraudă sunt noțiuni diferite, dar fără a identifica diferențele dintre acestea sau eventualul raport de la parte la întreg, respectiv la general.

Pe de altă parte, în literatura de specialitate se afirmă că, uneori, infracțiunile contra patrimoniului, prin care se aduce atingere bunei-credințe și încrederii necesare pentru desfășurarea relațiilor patrimoniale, inclusiv infracțiunea de înșelăciune, se comit prin fraudă^[2]; în mod similar, se observă că se folosește noțiunea de fraudă și pentru a desemna fraudă contractuală, care atrage răspunderea pentru infracțiunea de înșelăciune în convenții din art. 215 alin. (3) C. pen.^[3], sau pentru a desemna fraudele săvârșite pe piețele de capital, cu trimitere și la infracțiunea de înșelăciune^[4], ori se folosește pentru a desemna înșelăciunea cu cecuri fără acoperire din art. 215 alin. (4) C. pen.^[5] sau pentru infracțiunile de înșelăciune realizate cu cecuri sau cu bilete la ordin^[6], arătându-se că astfel de fraude transformă titlurile de valoare în factori care perturbă mediul de afaceri din România și credibilitatea acestuia și prin intermediul cărora se obțin foloase injuste sau se amână efectuarea plăților pe timp îndelungat, fiind înființate societăți comerciale doar pentru comiterea unor astfel de fraude, reprofile pe emiterea de cecuri fără acoperire sau pe bilete la ordin care nu pot fi plătite^[7]. Se observă că noțiunea de fraudă este folosită în acest context ca fiind sinonimă cu cea de înșelăciune, de unde derivă întrebarea dacă cele două concepte sunt distincte sau permit diferențe, respectiv dacă noțiunea de înșelăciune este parte dintr-un concept general de fraudă.

Frauda, urmare a acțiunii de inducere sau menținere în eroare sau amăgire a persoanei în scopul obținerii de profituri materiale prin provocarea unei pagube, reprezintă un element specific infracțiunilor frauduloase săvârșite împotriva patrimoniului de o anumită categorie de infractori cu experiență în criminalitatea societății, infracțiunile de fraudă fiind periculoase prin caracterul lor perfid, șiret, prin ignorarea sentimentului comun de bună-credință care trebuie să guverneze relațiile de conviețuire socială^[8].

Sub aspectul conturării noțiunii de fraudă, s-a susținut că în orice formă aceasta presupune un act ilicit, fraudă fiind o activitate prin care o persoană fizică sau juridică

[1] A.M. Truichi, Conceptul de fraudă în legislația penală română, în R.D.C. nr. 4/2009, p. 18.

[2] M. Boier, Buna-credință în dreptul penal, în R.D.P. nr. 3/2005, p. 69.

[3] D. Clocotici, Gh. Gheorghiu, Frauda în materia contractelor comerciale și civile, în R.D.C. nr. 3/1996, p. 69.

[4] C. Voicu, Investigarea fraudelor bursiere, în Revista de investigare a criminalității nr. 2/2008, disponibil la www.iparomania.ro (25.08.2011), p. 11; Se consideră manipulări ale pieței de tranzacții orice formă de înșelăciune prin care se dau semnale false sau prin care se induce în eroare cu privire la instrumentele financiare (*Idem*, p. 31).

[5] P. Buneci, Considerații juridice privind infracțiunea de înșelăciune. Deosebiri față de infracțiunile comise prin cec, în volumul Conferinței internaționale „Politica penală și legislația penală din perspectiva prevenirii și combaterii criminalității împotriva persoanei și patrimoniului”, Secțiunea a III-a, Universitatea „Andrei Șaguna”, Facultatea de Drept și Științe Administrative, Asociația de Științe Penale, Constanța, mai 2006, p. 6; V. Popescu, Dimensiunea internațională a fraudei financiar-bancare și a pieței de capital, în volumul Conferinței internaționale „Politica penală și legislația penală din perspectiva prevenirii și combaterii criminalității împotriva persoanei și patrimoniului”, Secțiunea a III-a, Universitatea „Andrei Șaguna”, Facultatea de Drept și Științe Administrative, Asociația de Științe Penale, Constanța, mai 2006, p. 13.

[6] T.C. Medeanu, Fraude comise cu cecuri (V), în R.D.C. nr. 9/2006, p. 113; S. Oprea, Frauda prin intermediul instrumentelor de plată, în Revista de investigare a criminalității nr. 5/2010, disponibil la www.iparomania.ro (3.07.2011), p. 299.

[7] T.C. Medeanu, Fraude comise cu cecuri (I), în R.D.C. nr. 4/2006, p. 133.

[8] I. Gheorghiu-Brădet, op. cit., p. 176.